

# Aldona Maria Maroa

---

‘The »inclusive pluralism« of Jacques Dupuis. Its contribution to a Christian theology of religions and its relevance to the South African interreligious context’, Christopher Grzelak Lublin 2010 ; „Wielki Mistrz Lao Tsy i Mała Teresa z Lisieux”, Wiktor Chmielarczyk, Lublin 2010, 99 s. : [recenzja]

---

Nurt SVD 44/2 (128), 323-327

---

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej [bazhum.muzhp.pl](http://bazhum.muzhp.pl), gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

## Recenzja

**Christopher Grzelak SCJ**, *The „inclusive pluralism” of Jacques Dupuis. Its contribution to a Christian theology of religions and its relevance to the South African interreligious context*, Wydawnictwo Polihymnia, Lublin 2010, 348 s.

**Wiktor Chmielarczyk**, *Wielki Mistrz Lao Tsy i Mała Teresa z Lisieux*, Wydawnictwo Polihymnia, Lublin 2010, 99 s.

Ukazały się kolejne pozycje w serii zatytułowanej *Religie świata – świat religii*. Na redagowany przez Eugeniusza Sakowicza i Krzysztofa Sakowicza cykl składają się publikacje: *Religioznawstwo*, *Religie ludów pierwotnych*, *Religie niechrześcijańskie w Polsce*<sup>1</sup>. Czwarty tom pt. *Obraz Jezusa w Koranie i wczesnej tradycji mużulmańskiej na podstawie literatury niemieckojęzycznej*, którego autorem jest ksiądz Robert Maszkowski, to jedno z najlepszych opracowań przedmiotu. Kontynuując serię religioznawczą, lubelskie wydawnictwo Polihymnia oddało do rąk czytelników dwa dalsze tytuły: angielskojęzyczną monografię księdza Christophera Grzelaka SCJ *The „inclusive pluralism” of Jacques Dupuis. Its contribution to a christian theology of religions and its relevance to the South African interreligious context* oraz pracę porównawczą Wiktora Chmielarczyka *Wielki Mistrz Lao Tsy i Mała Teresa z Lisieux*.

Christopher Grzelak SCJ jest kapłanem ze Zgromadzenia Księży Najświętszego Serca Jezusowego (sercanie) oraz pracownikiem naukowym Instytutu Teologicznego św. Józefa w Cedarze, niedaleko Pietermaritzburg w Republice Południowej Afryki. Prezentowana monografia stanowi podsumowanie wieloletnich studiów księdza Grzelaka nad teorią pluralizmu religijnego według Jacques’a Dupuis, ze szczególnym uwzględnieniem jej znaczenia dla Afryki Południowej. Autor zdecydował się na podjęcie tego tematu w badaniach ze względu na unikalny kierunek rozwoju teologii katolickiej.

Jacques Dupuis, jezuita i teolog, żył w latach 1923-2004. Bliższe połowę swojego życia przepracował jako misjonarz w Indiach. Był również wykładowcą Uniwersytetu Gregoriańskiego w Rzymie. W swojej pracy naukowej zastanawiał się nad miejscem Jezusa Chrystusa w historii zbawienia. Do rozmyślań tych punktem wyjścia stała się ogłoszona w 1965 roku przez Sobór Watykański II *Deklaracja o stosunku Kościoła do religii niechrześcijańskich „Nostra aetate”* oraz praktyka misyjna na Wschodzie. W 1998 roku Jacques Dupuis popadł w konflikt

<sup>1</sup> Recenzja ukazała się [w:] „Nurt SVD”, nr 2, 2009, s. 309-312.

z watykańską Kongregacją Nauki i Wiary, która wysunęła zastrzeżenia co do niektórych koncepcji chrystologicznych głoszonych przez jezuitę (s. 34-40). W odpowiedzi na zarzuty Dupuis opublikował książkę *Chrześcijaństwo i religie. Od konfrontacji do dialogu*<sup>2</sup>, udowadniając, że jego koncepcja nie stoi w sprzeczności z ortodoksją katolicką.

W omawianej publikacji *The „inclusive pluralism” of Jacques Dupuis* główną myśl stanowi koncepcja „inkluzywizmu pluralistycznego”, opierająca się, według Dupuis, na trzech elementach. Fundamentem jest zachowanie tradycyjnego, a także nieustannie aktualnego wydarzenia: Wcielenia i Zmartwychwstania Syna Bożego – Jezusa Chrystusa. Drugi element to uznanie skutecznego działania Słowa Bożego, również poza Słowem Wcielonym. Na trzeci wreszcie składa się przyjęcie za prawdziwe oraz powszechne działanie Ducha Świętego, które nie kończy się wraz z Wcieleniem Syna Bożego, lecz trwa dalej.

Monografia Christophera Grzelaka SCJ podzielona została na trzy główne części i dziesięć rozdziałów. Część pierwsza – *Wprowadzenie, podstawowe pojęcia i historyczno-teologiczny kontekst teologii Jacquesa Dupuis* – zawiera trzy rozdziały. Rozpatrzono w nich podstawowe tezy pluralizmu chrześcijańskiej teologii religii, a więc cele pogłębionych studiów nad teorią pluralizmu, strukturę, metody, zawężenie badań (s. 3-12). Ponadto autor omówił ogólne pojęcia kształtujące koncepcję teologii Dupuis – osobiste przeżycia belgijskiego jezuita niewątpliwie miały na nią wpływ. Pierwszą część zamyka rozdział analizujący historyczno-teologiczne podłoże poglądów Jacquesa Dupuis w zakresie pluralizmu, które swój początek bierze w wyjątkowości chrześcijaństwa wśród religii świata (s. 49-83).

Druga część książki księdza Grzelaka, *Założenia doktrynalne teologii „inkluzywizmu pluralistycznego”*, również została opracowana w trzech rozdziałach. Pierwszy z nich (czwarty w całości) prezentuje stanowisko Dupuis wobec pluralizmu religijnego oraz religijnej historii ludzkości. Jednym z ciekawych elementów jest tutaj myśl dotycząca pluralizmu religijnego zaprojektowana przez samego Boga u początków ludzkości (s. 97-127). W kolejnym rozdziale autor przeprowadził analizę religijnej historii ludzkości w kontekście prawdy o Trójjedności Boga. Wskazał tym samym Jezusa jako jedynego pośrednika i uniwersalnego Zbawiciela (s. 132-148). Drugą część publikacji zakończono rozdziałem poświęconym różnym tradycjom religijnym, które też mogą być ścieżkami zbawienia.

---

<sup>2</sup> J. Dupuis, *Chrześcijaństwo i religie. Od konfrontacji do dialogu*, tłum. S. Obirek, Kraków 2003.

Ostatnia, trzecia część monografii Christophera Grzelaka SCJ zatytułowana została *Odniesienie i możliwe zastosowanie inkluzywistycznej teologii pluralizmu religijnego w wieloreligijnej Afryce Południowej*. Rozdział w kolejności siódmy zgłębia historię i współczesność dialogu międzyreligijnego w Afryce Południowej, a także wskazuje możliwe obszary zastosowania teorii Jacquesa Dupuis. Ksiądz Grzelak podkreśla obecność na tym terenie przedstawicieli wielu religii: chrześcijan, żydów, muzułmanów oraz wyznawców systemów religijnych Dalekiego Wschodu (s. 185-228). Natomiast cały ósmy rozdział książki zajmuje studium nad relacjami między chrześcijaństwem i islamem w kontekście teorii teologicznej Dupuis (s. 231-279). Dziewiąty rozdział, zamykający trzecią część pracy, omawia znaczenie myśli belgijskiego teologa dla religijnego pluralizmu. W sposób szczególnie wyróżniono osobę Jezusa Chrystusa jako Pośrednika oraz działanie Ducha Świętego. Jednocześnie autor zaznacza, że dialog międzyreligijny jest integralną częścią ewangelizacyjnej misji Kościoła.

Rozdział dziesiąty, ostatni – wieńczący całość publikacji, zawiera ocenę badań. Na osobną uwagę zasługuje bardzo obszerna i bogata bibliografia. Wskazuje ona, jak niezwykle wnikliwie przeprowadzone zostały badania oraz poszukiwania bibliograficzne<sup>3</sup>.

Podsumowując, monografia Christophera Grzelaka stanowi obszerne i dogłębne kompendium wiedzy na temat koncepcji Jacquesa Dupuis w zakresie pluralizmu religijnego – godne polecenia religioznawcom, teologom fundamentalnym, jak również wszystkim, którzy interesują się zjawiskiem wielości religii w świecie.

Drugą przedstawianą tutaj nowością wydawniczą z serii *Religie świata – świat religii* jest praca Wiktora Chmielarczyka *Wielki Mistrz Lao Tsy i Mała Teresa z Lisieux*. Autor, lekarz internista, specjalizuje się w badaniach nad chorobami nowotworowymi, szczególnie w zakresie edukacji onkologicznej. W swojej pracy naukowo-badawczej promuje koncepcję onkologii humanistycznej, zaproponowaną w latach 60. XX wieku przez profesora Tadeusza Koszarowskiego. Ponadto jest studentem teologii Papieskiego Wydziału Teologicznego w Warszawie. W trakcie pracy w różnych ośrodkach medycznych Chmielarczyk zetknął się m.in. z chińskim lekarzem akupunkturzystą Chen Huade. Właśnie ta okoliczność stała się inspiracją do napisania prezentowanej książki.

<sup>3</sup> Zob. recenzję omawianej książki: W. Kluj, [w:] „*Annales Missiologici Posnanienses*”, t. XVII, 2010, s. 207-208.

Autor doprowadził w niej do spotkania dwóch wielkich osób reprezentujących odmienne systemy religijne. Lao Tsy był, żyjącym w VI wieku przed narodzeniem Chrystusa, chińskim filozofem i twórcą taoizmu. Podstawą jego myśli jest *tao*, czasami nazywane też *dao* i definiowane jako uniwersalna zasada kierująca wszechświatem. Systemy filozoficzno-religijne: konfucjanizm i taoizm postrzegają owe *tao* jako właściwą drogę życia oraz drogę cnoty. W swoim nauczaniu Lao Tsy zalecał poza tym zachowanie umiaru i ostrożność. Człowiek winien żyć ostrożnie, być łagodnym, pokornym, aby nie popadać w skrajności, przejawiane pragnieniem zbyt wielu rzeczy na raz bądź natychmiast – wówczas bowiem działanie ludzkie przynosi więcej szkód niż pożytku. Chiński myśliciel przestrzegał także przed dążeniem do realizowania i spełniania zbyt wielu pragnień, ponieważ próby osiągnięcia wszystkiego najczęściej przynoszą rozczarowanie oraz cierpienie.

Natomiast Teresa z Lisieux (1873-1897) to kanonizowana i ogłoszona doktorem Kościoła karmelitanka. W trzecim roku pobytu w klasztorze Teresa odkryła „małą drogę dziecięctwa duchowego”. Nade wszystko chciała, by jej życie było aktem doskonałej miłości, a cierpienie – drogą oraz możliwością pogłębiania i okazywania owej miłości.

Każde z tych dwojga, we właściwym dla siebie czasie, szło za głosem ducha lub słowa. Teresa w swojej podróży wsłuchiwała się w głos „z góry”, zaś Lao Tsy, zgodnie z filozofią dalekowschodnią, szedł „pod górę” (por. s. 10). Na tej płaszczyźnie Wiktor Chmielarczyk postanowił spotkać dwoje Wielkich-Małych ludzi. Oboje pragnęły pokazać innym prawdziwy sens istnienia, chcieli również dobra dla ludzi – każde w sobie właściwy sposób, zgodny z własnym kodeksem etycznym i kulturowym.

Autor dogłębnie analizuje, czyniąc swego rodzaju porównanie, dokonania Teresy oraz Lao Tsy. Wskazuje na analogiczne postawy obojga w zbliżonych sytuacjach życiowych (s. 22-27). Na uwagę zasługują rozdziały zatytułowane *Pierwsza rozmowa mistrza Lao Tsy i Świętej Teresy z Lisieux* (s. 29-33) oraz *Ostatnia rozmowa Lao Tsy i Świętej Teresy z Lisieux* (s. 78-80), gdyż stanowią swoistą synopsę rozważań i poglądów dwóch osób żyjących w różnych czasach, kulturach oraz religiach.

Ponadto, lekarz Chmielarczyk stawia diagnozę, według której wszelkie próby ujednolicenia kulturowego lub religijnego są pomysłami „z piekła rodem”. Potrzebny jest każdy człowiek, podobnie jak każda kultura i religia, ponieważ tylko w ten sposób można dogłębnie poznać własną (s. 80). W podsumowaniu swoich rozważań autor stwierdza, że Teresę z Lisieux oraz mistrza Lao Tsy łączy odkrycie

w ludzkim sercu duchowego dziecięctwa. Albowiem, by zrozumieć odpowiednio dużo, należy pojmować rzeczywistość sercem dziecka, a nie umysłem mędrca. „Dzieciństwo Lao Tsy było ukrytą tęsknotą za Ojcem, którego zapowiedzią było tao. Dzieciństwo małej Teresy było powtórny odkryciem drogi do Ojca, którą 2000 lat temu objawił jego Syn Jezus Chrystus” (s. 89).

Niewątpliwie książkę Wiktora Chmielarczyka można uznać za interesujące studium porównawcze filozofii wschodniej z zachodnią oraz próbę wprowadzania w życie dialogu międzykulturowego z Dalekim Wschodem. Publikacja ta polecana jest tym wszystkim, którzy interesują się poruszonymi w niej tematami – jako uzupełnienie problematyki. Może także stanowić początek drogi do pogłębiania wiedzy z zakresu filozofii chińskiej oraz duchowości chrześcijańskiej.

Omówione powyżej publikacje są kolejnym dowodem na to, jak ważną decyzją było powołanie serii *Religie świata – świat religii*.

*Aldona Maria Piwko*

